

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду, на седници одржаној 27. 11. 2013. године, донело је одлуку о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Јелена Михајловић предала под насловом *Наставни планови и програми за матерњи језик на некадашњем српскохрватском говорном подручју – контрастивна анализа*. Након анализе садржаја докторске дисертације подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду, на седници одржаној 27. новембра 2013. године.

1. Ментор: др Вељко Брборић, ванредни професор за ужу научну област Српски језик; у звање ванредног професора изабран 2012. године, запослен на Филолошком факултету Универзитета у Београду;
2. Др Зона Мркаљ, ванредни професор за ужу научну област Српска књижевност; у звање ванредног професора изабрана 2011. године, запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду;
3. Др Драган Лилић, ванредни професор за ужу научну област Савремени српски језик; у звање ванредног професора изабран 2011, запослен на Филозофском факултету Универзитета у Приштини, с привременим седиштем у Косовској Митровици.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:
Јелена, Драгослав, Михајловић

2. Датум рођења, општина, република:

31. 12. 1974, Скопље, БЈР Македонија

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:

7. 12. 2005. године, Филолошки факултет у Приштини, с привременим седиштем у Косовској Митровици, *Проблемски приступ настави граматике у основној школи*

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Методика наставе српског језика

Кратка биографија:

Јелена Михајловић је рођена 31. 12. 1974. године у Скопљу. На Косову и Метохији, у Липљану, завршила је основну школу и гимназију. На Филолошком факултету у Приштини, на Катедри за српски језик и књижевност, дипломирала је 1998. године. На истом факултету је школске 1999/2000. године уписала постдипломске студије, смер Методика наставе српског језика; завршила их је 2005. године у Косовској Митровици, где је приштински универзитет привремено измештен, одбраном магистарске тезе под насловом *Проблемски приступ настави граматике у основној школи*, коју је радила под менторством проф. др Миша Дошлића. Академско звање магистра наука стекла је из области методике наставе српског језика.

Јелена Михајловић је радни однос засновала 1997. године, када се почиње да ради као професор Српског језика и књижевности у Гимназији у Липљану. Септембра 1998. године прелази у Народну и универзитетску библиотеку „Иво Андрић“ у Приштини, у којој је радила до октобра 2000. године. У исто време, од фебруара 1999, ангажована је да на Филолошком факултету Универзитета у Приштини, на Катедри за српски језик и књижевност, као хонорарни сарадник организује хоспитовања и држи вежбања из предмета Методика наставе српског језика и књижевности. Од октобра 2000. године на Филолошком факултету (од 2001. године Филозофском факултету) заснивала је радни однос као асистент-приправник. Осим на Филозофском факултету у Косовској Митровици, школске 2006/07. и 2007/08. године Јелена Михајловић обављала је посао асистента и на Учитељском факултету у Лепосавићу, где је држала вежбе на предметима Српски језик I и Српски језик II. Од октобра 2007. године ради на Филозофском факултету, на Филолошком одсеку, на Катедри за српски језик и књижевност и Катедри за српску књижевност и језик, у звању асистента за предмет Методика наставе српског језика и књижевности.

Списак радова објављених у последњих пет година:

1. Михајловић 2010: Јелена Д. Михајловић, „Стандардни српски језик ученика основних школа у Сиринићкој жупи”, у: *Истраживања српског језика на Косову и*

Метохији, Зборник радова, књ. 1 (2008), Косовска Митровица, стр. 189–207. М51

2. Михајловић 2010: Јелена Д. Михајловић, „Стандардни српски језик ученика гимназије у Сиринићкој жупи”, у: *Истраживања српског језика на Косову и Метохији, Зборник радова*, књ. 2 (2009), Косовска Митровица, стр. 189–219. М51

3. Михајловић 2010: Јелена Д. Михајловић, „Програмирана настава граматике”, у: *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини*, Посебно издање поводом 50-годишњице оснивања Филозофског факултета посвећено проф. др Милосаву Вукићевићу, Косовска Митровица, стр. 305–312. М51

4. Михајловић 2011: Јелена Д. Михајловић, „Методички приступи обради садржаја из граматике у основним школама на Космету (истраживање наставне праксе)”, у: *Истраживања српског језика на Косову и Метохији, Зборник радова*, књ. 3 (2010), Косовска Митровица. М51

5. Михајловић 2012: Јелена Д. Михајловић, „Проблемски приступ настави граматике у основној школи (V разред: Служба придева у реченици)”, у: *Књижевност и језик*, бр. 3–4, 327–335. М52

6. Михајловић 2012: Јелена Д. Михајловић, Александра С. Костић Тмушић, „Хришћанска мисао у поезији Момчила Настасијевића”, у: *Зборник радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини*, XLII (1)/2012, стр. 375–393. М51

Од 2009. до 2011. године учествовала је у пројекту Министарства науке и технологије *Истраживања српског језика на Косову и Метохији*.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Наставни планови и програми за матерњи језик на некадашњем српскохрватском говорном подручју – контрастивна анализа.

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација мр Јелене Михајловић, укупног обима од 646 страна, изложена је на 350 страна основног текста дисертације, који је праћен *Додатком* (296 страна), литературом и списком анализираних грађа (документа и прописи). Осим уводног дела, рад садржи четири поглавља: прво поглавље: *Језичка ситуација на српскохрватском говорном подручју од 1850. године до данас*; друго поглавље: *Наставни планови и програми за основну школу*; треће поглавље: *Актуелни наставни планови за основну школу у бившим истојезичним југословенским републикама*; четврто поглавље: *Актуелни наставни планови и програми за гимназије у бившим југословенским републикама, Закључак и Додатак*.

У уводном делу рада (стр. 13–24) дат је приступ теми, објашњени су мотиви и предмет истраживања,

циљ и методологија израде рада; дат је и осврт на досадашња истраживања наставних планова и програма за матерњи језик на бившем српскохрватском језичком подручју.

Прво поглавље – *Језичка ситуација на српскохрватском говорном подручју од 1850. године до данас* (стр. 25–44) посвећено је језичкој ситуацији у време када на реформи језика ради Вук Стефановић Караџић и када се тај модел прихвата и изван Србије, на подручју каснијих истојезичних република („*Вуковски*“ *модел српскохрватског језика* – стр. 25–27), језичком планирању од 1918. до 1991. године (стр. 25–33), растакању српскохрватског језика (период после 1991. године – стр. 33–39). У раду се говори и о *Српскохрватском језику* као наставном предмету у периоду од 1918. до 1991. године (стр. 39–44).

Друго поглавље дисертације (стр. 45–190), након кратког прегледа теоријских концепција израде наставних програма, доноси дијахронијски преглед и анализу наставних планова и програма за основну школу у бившим истојезичним југословенским републикама (период од 1963. до 2005. године). У засебним одељцима хронолошки су приказани и анализирани наставни програми за основну школу у СР Србији (стр. 52–93), СР Хрватској (93–113), СР Босни и Херцеговини (стр. 133–155) и СР Црној Гори (стр. 172–190); вршено је и поређење садржаја српских и хрватских програма (стр. 118–133) и српских и босанскохерцеговачких програма (стр. 157–172), док је поређење српских и црногорских програма из овога периода изостављено услед занемарљиво малог броја разлика међу поменутиим документима.

Треће поглавље дисертације (191–264) посвећено је актуелним наставним плановима и програмима за основну школу који су тренутно у примени у Србији (стр. 191–201), Хрватској (201–210), Федерацији Босне и Херцеговине (215–228), Републици Српској (стр. 238–248) и Црној Гори (248–250). Програми су анализирани тако што се пореди укупан број часова матерњег језика у току једног разреда, број часова предвиђен за обраду и утврђивање, избор наставних јединица из различитих области предмета – граматике, књижевности и културе изражавања, а потом су садржаји хрватских, босанскохерцеговачких и црногорских програма упоређивани са садржајима програма Републике Србије, све то с циљем да се у њима уоче и констатују сличности и разлике у оквиру свих конституентских области предмета, те да се, на основу добијених резултата, донесу одговарајући закључци о њиховом квалитету, посебно о вредностима, мањкавостима и перспективи програма Републике Србије.

У четвртном поглављу (стр. 265–331) дат је преглед актуелних гимназијских програма у Србији (стр. 266–281), Хрватској (282–290), Босни и Херцеговини (290–294) и Црној Гори (294–306). Програми су критички разматрани са становишта постојећих дидактичких и методичких сазнања, нових културних и друштвених потреба, локалних и глобалних развојних тенденција и актуелних технолошких иновација.

У *Закључку* (стр. 332–350) су сажети резултати до којих се истраживањем корпуса дошло и дати предлози за побољшање наставних програма за матерњи језик на простору Републике Србије. Овде се јасно види да је постојало заједничко језгро предмета, али да се у новим околностима десило и, условно речено, увођење нових садржаја у којима се огледа и јасна разлика.

Додатак (стр. 351–635) чине важећи наставни планови и програми за матерњи језик и књижевност на бившем српскохрватском говорном подручју. Најпре су дати наставни програми за основну школу (стр. 351–539), а потом и за гимназију општег типа (стр. 539–635). *Додатак* је из функционалних разлога штампан обострано.

Након *Додатка* следи коришћена и цитирана *Литература* (стр. 636–641) и *Грађа – документа и прописи* (стр. 642–646).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Тема којом се мр Јелена Михајловић у својој докторској тези бави значајна је за област образовања, нарочито за наставу матерњег језика и књижевности. Предмет истраживања ове дисертације јесу наставни планови и програми за матерњи језик на простору некадашњег српскохрватског говорног подручја, те, према томе, рад припада домену наставне методологије. Како наставни планови и програми представљају полазиште у организацији и реализацији практичне наставе, праћење измена и допуна у овим документима веома је значајно, нарочито уколико су оне условљене измењеним друштвено-политичким околностима у одређеној заједници, какав смо пример имали на некадашњем српскохрватском говорном подручју. Стога у *Уводу* кандидаткиња укратко даје опште напомене о језичкој политици, језичком планирању и употребним сферама језика преко којих језичка политика може да делује, међу којима је свакако и настава матерњег језика, односно њени садржаји, дати у наставним програмима.

Предмет овога рада, у ужем смислу, јесу наставни програми за основну школу из периода када се на ширем простору СФРЈ говорило јединственим, српскохрватским језиком, и данас актуелни програми за српски, хрватски, бошњачки и црногорски језик за основну школу и гимназију општег типа. Кандидаткиња Јелена Михајловић је поменута документа за српскохрватски језик и из њега касније „изрођене“ језике критички размотрила са становишта постојећих лингвистичких, дидактичких и методичких сазнања, те нових друштвених, културних и политичких потреба. Анализом истраживачког корпуса требало је и из угла наставне методологије, на основу сличности садржаја наставних програма, доказати да су новонастала четири језика – хрватски, бошњачки, црногорски и српски лингвистички заправо и даље један језик, што су резултати до којих се контрастирањем поменутих докумената дошло и потврдили. Други важан циљ контрастивне анализе прикупљене грађе био је да се уочавањем и вредновањем сличности и разлика међу програмима на бившем српскохрватском говорном подручју допринесе побољшању актуелних наставних програма за српски језик у основној школи и гимназији општег типа у Републици Србији. Пре ове дисертације није било детаљнијих компаративног истраживања на овом пољу (нарочито не оних која обухватају целокупно српскохрватско говорно подручје), тако да овај рад даје јаснију слику о томе на каквим је документима била, а на каквим се данас заснива настава матерњег језика на некадашњем српскохрватском говорном подручју, те у ком правцу иду разлике (ново)уочене у актуелним основношколским и гимназијским програмима.

Првим поглављем (*Језичка ситуација на српскохрватском говорном подручју од 1850. године до данас*), у коме се објашњава језичка ситуација од времена у коме на реформи језика дела Вук Стефановић Карацић (стварање јединственог српскохрватског језика) до распада СФРЈ, када се овај језик у Србији, Хрватској, Босни и Херцеговини и Црној Гори „разједначава“, добијајући нове лингвониме, и у коме је дат осврт на струтурну, генетску и социолингвистичку димензију српскохрватског језика, кандидаткиња нас уводи у проблематику кључну за сам рад – објашњава узроке који су довели до просветне дезинтеграције на некадашњем српскохрватском говорном простору.

У основи садржаја тезе, кроз три кључна поглавља, дато је поређење планова и програма за основне школе четирију бивших истојезичних република СФРЈ: Србије, Хрватске, Босне и Херцеговине и Црне Горе (дијахронијска равн), а потом, што представља суштински део рада, и поређење актуелних

наставних планова и програма за српски, хрватски, бошњачки и црногорски језик у основној школи и гимназији општег типа (синхронијска раван). Да би се контрастивна анализа могла ваљано спроводити, кандидаткиња је најпре морала обавити преглед и начинити избор доступне литературе и издвојити корпус релевантних чињеница, обезбедити потребну грађу, односно прибавити и класификовати сва потребна документа, а потом се детаљно бавити њиховом дескрипцијом.

Мр Јелена Михајловић је на основу широког избора наставног материјала у другом поглављу описала садржаје наставних програма за основну школу у периоду од 1963. до 2005. године, а потом, њиховим праћењем и поређењем, дошла до закључка да су разлике у садржајима подручја Језик и Култура изражавања биле занемарљиве, док су разлике у избору књижевноуметничких текстова биле знатно бројније (осим у програмима Црне Горе у односу на Србију). То је потврдило општепознат став да је избор садржаја који се односе на наставу књижевности углавном увек (био) национално обојен. Наведени закључци у раду су документовани навођењем многобројних конкретних чињеница и примера. Фактографије је на појединим местима у раду било више но што је нужно. Значај овога поглавља се огледа у детаљно спроведеној анализи наставних програма из назначеног периода, захваљујући чему рад представља својеврстан историографски запис и има документарну вредност о овом школаком периоду.

Треће поглавље посвећено је анализи и поређењу актуелних наставних програма за основну школу у некадашњим републикама, сада самосталним државама, Србији, Хрватској, Босни и Херцеговини (Федерацији БиХ и Републици Српској) и Црној Гори. У овом поглављу кандидаткиња аргументовано показује да је у настави језика, откада се српскохрватски језик расточио на четири засебна, дошло само до мањих измена, углавном термилошких, те да је најкрупнија измена, што је било најмање очекивано, извршена у црногорском програму (уведене су две нове фонеме – *ć* и *ž*). Разлике које су уочене у подручју које се односи на културу изражавања такође су минималне, што представља још један доказ да су српски, хрватски, бошњачки и црногорски у лингвистичком смислу, генетски, структурно, стандардолошки и функционално, и даље један језик, док се административно могу сматрати различитима и различито звати. Програми набројаних земаља изразито се разликују у избору текстова у оквиру наставе књижевности, али не и у захтевима који се односе на усвајање одређених књижевнотеоријских и функционалних појмова. Овакви резултати били су потпуно очекивани. Вредност трећег поглавља огледа се и у чињеници да је кандидаткиња наставне програме са простора који је некада покривао српскохрватски језик анализирала и упоређивала с циљем да уочи и објективно прикаже њихове вредности и недостатке и да укаже на то која би се решења, евентуално, могла преузети из суседних држава, што је и учинила. Резултате до којих је дошла изнела је у закључном делу рада; они представљају скроман, али и драгоцен допринос даљем развоју методологије израде наставних програма, нарочито оних који се односе на матерњи језик.

У четвртном поглављу дисертације мр Јелена Михајловић даје анализу актуелних гимназијских програма у Србији, Хрватској, Босни и Херцеговини и Црној Гори. Њихова анализа је такође показала да друштвене и културолошке промене неминовно условљавају измене у наставним плановима и програмима који се, по налазима и мишљењу кандидаткиње, морају ускладити с најновијим потребама ученика, делом и њиховим доминантним способностима и начинима на које перципирају стварност. Контрастирањем наведених гимназијских програма дошло се до јасних закључка да се садржаји језика и културе изражавања добрим делом поклапају, с разликом у распореду одређених програмских захтева у оквиру разредâ, док су садржаји у оквиру подручја Књижевност, у складу с новонасталим националним и културолошким потребама и околностима, претрпели крупне и озбиљне измене и

допуне у свим за ово истраживање значајним државама с простора бивше СФРЈ.

Праћење анализе и коментара мр Јелене Михајловић знатно је олакшано уношењем у рад тзв. *Додатка*. Наиме, у њему су дати актуелни наставни програми за основне школе и гимназије општег типа с некадашњег српскохрватског говорног подручја. Тако се кандидаткиња при давању одређених мишљења или закључака често позива на изводе из *Додатка*, чиме се изнета аргументација појачава и могуће ју је одмах проверити. Овакав рад није могућ без ваљаног *Додатка*.

VI Из ове дисертације кандидаткиња, до сада, није објављивала научне или стручне радове.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Проучавање наставних планова и програма за основну школу и гимназију на некадашњем српскохрватском говорном простору је у раду мр Јелене Михајловић било засновано на анализи истраживачког корпуса кроз дијахронијску и синхронијску раван. Дијахронијским прегледом наставних програма за основну школу, који су на снази били у периоду од 1963. године до краја 20. века, констатоване су и образложене основне карактеристике сваког документа понаособ у СР Србији и СР Хрватској и већине докумената који су били у примени у СР Босни и Херцеговини и СР Црној Гори. Праћењем и поређењем многобројних чињеница из контрастираних наставних програма који више нису на снази, дошло се до закључка да су наставни програми који су се примењивали до 1990. године (док је постојала заједничка држава и истоветан назив за језик) садржајно били веома слични, нарочито у подручјима језика и културе изражавања. У подручју књижевности програми су се углавном разликовали у делима која су чинила лектуру, а до тих разлика је долазило услед примене принципа јединственог за све за нас значајне републике СФРЈ (тзв. завичајни принцип), односно различитог учешћа националних чинилаца у програмирању од републике до републике.

За разлику од овога периода, последњу деценију 20. века, показали су резултати истраживања, поред језичке дезинтеграције, пратила је и просветна дезинтеграција, која је за последицу имала нове наставне програме засноване на другачијим друштвеним, идеолошким, културолошким, филозофским и педагошко-дидактичким основама. Контрастивна анализа актуелних програма за основну школу на бившем српскохрватском говорном подручју показала је да је процес јачања основног образовања и васпитања, изналажење квалитетнијих садржаја и метода рада и даље актуелан, нарочито у Србији и Хрватској, где тек треба да се пређе, како је било планирано, на основно образовање које ће трајати девет година. Српски и хрватски програм су, иначе, методолошки и концепцијски (дакле, формално), али у настави језика и језичке културе и садржајно, тренутно међусобно најсличнији. Програмски садржаји из језика готово су идентични и у српском и босанскохерцеговачком програму – и програму Федерације, и програму Републике Српске (дистинкција постоји једино у њиховом распоређивању у оквиру разредâ), док се најкрупнија разлика у граматичким садржајима јавља између програма Републике Србије и Републике Црне Горе, јер су црногорском гласовном систему од 2011. године додате две нове фонеме – *с* и *з*, чиме је црногорски народни језик изједачен с црногорским књижевним језиком и направљена видна разлика у односу на српски књижевни језик. Како су, осим

ове, све уочене разлике међу садржајима и захтевима датим у оквиру подручја Језик и Култура изражавања занемарљиве, кандидаткиња Јелена Михајловић је још из једнога угла потврдила тезу да српски, хрватски, бошњачки и црногорски језик лингвистички (структурно, стандардолошки и функционално) представљају јединствен језички систем.

Резултати контрастивне анализе програма за матерњи језик из Србије, Хрватске, Босне и Херцеговине и Црне Горе омогућили су кандидаткињи да се критички постави према за нас најважнијем српском наставном програму и да, колико јој компетенције дозвољавају, што објективније сагледа шта је у њему позитивно и шта треба сачувати, а шта је оно што треба мењати и која су то решења, која би се, евентуално, могла преузети из програма суседних држава. Јелена Михајловић је, након детаљне анализе актуелног програма за српски језик, констатовала да тај документ карактерише преобимност садржаја у односу на понуђени фонд часова, нефункционалност и, у појединим тематским целинама, неприлагођеност захтева узрасту и менталним способностима ученика. Констатовано је да је годишњи односно недељни фонд часова за матерњи језик у Републици Србији мањи у односу на окружење и земље Европске уније и да тако мали фонд часова прати (прео)обиман наставни програм чији су се садржаји временом само увећавали и усложњавали. Решење овога проблема није нимало једноставно. Како су очекивања да се у скорије време фонд часова предвиђених за изучавање Српског језика и књижевности повећа нереална, кандидаткиња једним од могућих решења сматра извесно растерећење садржаја програма умањењем програмских захтева бар за 10 до 15%. Поред прекопотребног растерећења садржаја, практична вредност програма се може увећати уношењем захтева који се односе на учење језика на ванкњижевним текстовима (новинским, стручним, научно-популарним) и развијање функционалне писмености ученика. Кандидаткиња у *Закључку* даје и неколико конкретних предлоге којима би се, по њеном мишљењу, могли унапредити постојећи наставни програми за српски језик у основној школи.

Када је о гимназијском образовању реч, мр Јелена Михајловић је, анализирајући само актуелне програме за гимназије општег типа, констатовала постојеће проблеме и разлоге који су до њих довели.

Контрастивном анализом актуелних гимназијских програма на бившем српскохрватском говорном подручју дошло се до скоро идентичних резултата као и код анализе програма за основну школу. Наиме, садржаји језика и културе изражавања се готово у потпуности подударају, с разликом у распореду појединих захтева у оквиру разреда. Граматички садржаји такође потврђују тезу да ће српски, хрватски, бошњачки и црногорски језик увек бити повезани мноштвом заједничких језичких чињеница на свим нивоима језичке структуре – и у фонетици и фонологији, и у морфологији, и у синтакси, стилистици и фразеологији. Садржаји у оквиру подручја књижевност су, пак, претрпели озбиљне измене и допуне у свим бившим истојезичним републикама, сада самосталним државама, с простора бивше СФРЈ. Садржаји ове програмске целине нису битније мењани када су у питању упутства о интерпретацији књижевноуметничких текстова, књижевнотеоријски појмови, упутства која се односе на читање и запамћивање стихова и одломака из прозних текстова, али су у избору текстова односно лектире измене крупне и многобројне. Тај је податак још на почетку истраживања био очекиван, јер програми о којима је кандидаткиња говорила представљају израз националних и културолошких потреба више различитих друштвених заједница. Такође је уочено да је избор

књижевноуметничких текстова који су се нашли у програмима, поред захтева које постављају психологија, педагогија и дидактика, делом био подређен и друштвено-политичким околностима и националним интересима заједнице у којој се програми доносе.

Основна мањкавост гимназијских програма Републике Србије лежи у чињеници да они, и поред многих измена и допуна у садржајима, на озбиљну реформу чекају више од две деценије (настава у српским гимназијама се и данас изводи по програмима донетим још 1990. и 1991. године). Иновирани наставни програми, донети 2011. године, чије је важење било ограничено на две године, ипак су донели преко потребно освежење садржаја намењених гимназијалцима, али и наду професорима да се на поменутом пољу ипак нешто ради. Ограничењу важења иновираних програма највише је допринела чињеница да су они припремани без претходно дефинисаних одговарајућих стандарда образовних постигнућа ученика (кључна знања, умења, компетенције и системи вредности које би ученици требало да усвоје кроз читаву средњу школу), без пројекта за велику матуру и без пажљиво одмереног односа и структуре обавезних и изборних предмета и садржаја у оквиру њих. Кандидаткиња Јелена Михајловић дошла је до закључка да гимназијски програм за Српски језик и књижевност, и поред поменутих пропуста у начину доношења, има много позитивних страна, о чему детаљније говори у закључку. Констатовано је да је избор садржаја из језика у гимназијском програму из 1990. и 1991. године био сасвим применљив, а изменама које су извршене 2011. године његовом квалитету се додатно допринело. Садржаји које доноси иновирани програм у оквиру подручја Књижевност, Језик и Култура изражавања су, генерално гледано, задовољавајући, али се у гимназијској настави јавља други, много већи проблем, а то је проблем њихове реализације, јер у свим средњим школама, па и у гимназијама, влада криза читања, читалачка писменост (разумевање текста и способност рада на тексту) је ниска, језички садржаји се избегавају, а језичка култура је на врло ниском нивоу. Стога у текућој реформи гимназијског образовања, закључује Јелена Михајловић, више пажње треба посветити тим проблемима него самим садржајима наставних програма.

Сумирајући резултате истраживања у овој дисертацији, мр Јелена Михајловић је на крају констатовала да би будући програми за Српски језик и књижевност требало да буду редуковани и да обухвате оштрије селекционисане репрезентативне садржаје из фондуса граматике и строго биране садржаје из културе изражавања и књижевности, усмерене првенствено ка функционалном и читалачком описмењавању ученика. Садржаји из језика и културе изражавања не би морали да подлежу честим изменама, за разлику од наставе књижевности, код које програмски захтеви делом треба да остану отворени за увођење факултативних текстова по избору ученика и наставника и да се повремено ревидирају.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Резултати контрастирања наставних програма за основну школу и гимназију општег типа на некадашњем српскохрватском говорном подручју, изложени у докторској дисертацији мр Јелене Михајловић, до којих се дошло након свестране, компетентно урађене анализе прикупљене грађе, значајни су за социолингвистику, наставну методологију и, уже, за методику наставе српског језика и књижевности.

Укупна оцена резултата и тумачења резултата изложених у дисертацији мр Јелене Михајловић је позитивна. Кандидаткиња је показала добро познавање поступака који су у основи контрастивне и квалитативне анализе сазнатих чињеница. Интерпретација резултата је јасна, прецизна, понегде и сувише детаљна и поткрепљена позивањем на *Додатак*. Закључци до којих је кандидаткиња дошла у потпуном су складу с постављеним хипотезама. Функционална употреба научног стила је на високом нивоу у свим деловима текста, те ова дисертација представља вредан научноистраживачки рад и солидан допринос анализи наставних планова српскохрватског језика на подручју бивших истојезичних република.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже да Наставно-научно веће Филолошког факултета у Београду прихвати Извештај о оцени докторске дисертације мр Јелене Михајловић под насловом *Наставни планови и програми за матерњи језик на некадашњем српскохрватском говорном подручју – контрастивна анализа*, да га упути Већу друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност и да кандидаткињу, по добијању сагласности, позове на усмену јавну одбрану рада.

На поједине пропусте и мање недостатке, који су уобичајени пратилац овако обимних истраживања, Комисија ће имати прилику да укаже на усменој одбрани дисертације.

Београд, 10. децембар 2013.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

---

1. Др Вељко Брборић, ванредни професор

---

2. Др Зона Мркаљ, ванредни професор

---

3. Др Драган Лилић, ванредни професор